

PROBLEMES MONETARIS I SOLUCIONS DESCENTRALITZADES

M. Crusafont i Sabater

És normal que uns ens municipals es converteixin en emissors de moneda? És un signe de desordre i una font de desgavell econòmic?

La moneda és un dels trets més importants de la sobirania. Gairebé sempre és estretament controlada per l'aparell de l'estat que sol ésser l'única autoritat emissora. Per això, podem dir que l'emissió de moneda per part dels municipis és, almenys, un fet excepcional.

A Catalunya trobem al llarg de la història tres etapes en les que es trenca la norma habitual d'un centre emissor i únic i controlat per l'estat i es detecten iniciatives municipals en la fabricació de moneda. La primera etapa s'inicia a finals del segle XIII amb les concessions del rei Jaume II (1291-1327) a les ciutats de Lleida, Camarassa i Cubells per a batre monedes divisionàries o pugeses (quarts de diner), complementàriament al curs normal de les monedes d'or, plata i billó¹ emesos als tallers oficials. Aquesta etapa es clou, bé que no d'una forma completa, als primers anys del segle XVII. La segona etapa se situa dins la Guerra dels Segadors (1640-1652) i suposa l'emissió descentralitzada no tan sols de petita moneda sinó també de plata, a una trentena de poblacions. La tercera etapa cobreix els anys centrals de la Guerra Civil (1936-1939) i suposa l'e-

1. Les monedes de petit valor es fabricaven en un aliatge de plata i aram, anomenat billó. El valor d'aquestes monedes es fixava en funció de la quantitat de plata que tenien. L'aram es considerava desproveït de valor.

missió de petits valors per la major part dels ajuntaments de Catalunya i complementàriament a l'emissió de bitllets amb valors més grans (10, 5 i 2,5 pessetes) per part de la Generalitat de Catalunya.

Tot i que en cada una de les etapes hi ha elements diferencials, hi trobem, però un tret comú: d'aquests fets excepcionals no se'n derivaren pas situacions caòtiques ni de degavell econòmic. Ben al contrari, les emissions municipals resolgueren transitòriament problemes específics d'alimentació monetària i feren una tasca de suplència en uns moments particulament crítics. Podem dir, per tant, que foren unes situacions excepcionals, però no pas anòmales, ja que lluny de crear problemes n'ajudaren a resoldre. Cal considerar-los, doncs, com situacions de descentralització més que no pas de ruptura o d'anarquia.

L'excepcionalitat catalana és digna, si més no, d'estudi i caldria que en tinguéssim un coneixement més profund, sobretot si ens fem conscients de la seva manca de paral·lels. Aquests no existeixen en absolut en l'àmbit peninsular i són molt escassos en el context europeu.

Podem parlar, d'una banda de les pròspere ciutats italianes als períodes medievals i modern: Venècia, Florència, Pisa, Milà... Tot i dominar, a voltes, sobre territoris molt petits, aquestes ciutats italianes tenien la seva pròpia moneda i, moltes vegades, era d'emanació municipal. Aquest model es troba també en algunes ciutats occitanes, com ara Marsella, Montpeller, etc. Cal dir, però que si bé en l'aspecte de la iniciativa municipal hi ha paral·lelisme, el model és diferent, perquè aquestes ciutats eren en realitat petits estats i fins i tot en alguns casos (Venècia, per exemple), amb una xarxa de colònies. Per tant, encara que trobem una dispersió de tallers en espais molt propers, no podem oblidar que es tracta de territoris dins sobirania diferents.²

El model que més s'apropa al català és el dels Països Baixos. Moltes de les ciutats importants feien moneda d'or, plata i billó. Els municipis

2. Per a una panoràmica europea segueix essent útil A. Engel-R. Serrure, *Traité de Numismatique du Moyen Age*, Paris 1890, a l'espera de la monumental obra en curs *Medieval European Coinage*, de la qual han aparegut el volum 1, *The Early Middle Ages*, de Philip Grierson i Mark Blackburn i el volum 14, *Italy (III)* de Philip Grierson i Lucia Travaini. Per a l'Edad Moderna disposem també de l'obra d'A. Engel-R. Serrure, *Traité de Numismatique Moderne et Contemporaine*, Paris, 1897. Des del punt de vista interpretatiu tenim P. Spufford, *Dinero y moneda en la Europa medieval*, Barcelona, 1991.

n'eren habitualment els responsables i la seva producció era ben acceptada al país i acreditada a l'Europa del seu temps.³

Per tant, una xarxa descentralitzada de tallers monetaris administrada pels municipis és una fórmula organitzativa perfectament operativa i el que cal analitzar és quines condicions afavoreixen aquest model i en quines condicions, aquest model és viable.

A primera vista ja ens adonem que els dos paral·lels europeus que hem assenyalat corresponen a territoris dedicats preferentment al comerç i on, sovint, l'aparell de l'estat era poc intervencionista en matèria econòmica.

Aquestes mateixes condicions es donaven també a Catalunya, salvant certament altres trets diferencials.

Detallant una mica més les característiques de les tres etapes catalanes d'emissió monetària municipal podríem establir una panoràmica essencial de cada cas:

- 1.- Etapa de la moneda local, segles XIII-XVII. Es bateren monedes de petit valor, primer quarts diner o pugeses i després peces de diner. Arribaren a batre moneda prop de setanta municipis, però no tots simultàniament. La moneda local tenia un àmbit legal de circulació limitat, encara que sovint s'escampava per tot l'espai, on hi hagués manca de petit numerari. Així, algunes emissions particularment acreditades, com ara els diners de Vic o Girona, apareixen en qual-sevol lloc de Catalunya i les pugeses de Lleida tingueren també una àmplia difusió.⁴
- 2.- Etapa de la Guerra dels Segadors (1640-1652). Es baten monedes de plata de valors elevats i de curs general i sisens de coure o peces de sis diners també de curs general. En alguns casos es baten també diners. Varen emetre una trentena de municipis que iniciaren els seus batiments generalment als inicis del 1641 i varen cessar en llur majoria a primers o mitjans de l'any 1642.⁵

3. Com a estudi de conjunt vegeu H.Enno van Gelder i Marcel Hoc, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols* (1434-1713), Amsterdam, 1960.

4. Per a tot el que fa referència a aquesta etapa ens basem en el nostre treball. M. Crusafont, *La moneda catalana local*, Barcelona, 1990 amb estudi material, documental i interpretatiu.

5. També aquesta etapa ha estat estudiada i analitzada per nosaltres a M. Crusafont, *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana), 1640-1652*, Barcelona, 2001.

3.- Guerra Civil (1936-1939). Davant la manca de moneda menuda ocasionada per l'acaparament de la plata i la desaparició dels metalls per causa de la guerra, la Generalitat va decidir prendre dues iniciatives. D'una banda, emetre bitllets en valors mitjans: 10,5 i 2,5 pessetes. De l'altra, donà cobertura legal, perquè els ajuntaments poguessin editar bitllets amb els valors més petits: la pesseta i els seus divisors. Varen emetre bitllets uns set-cents municipis. A partir del 1938 el Govern de la República inicià finalment l'emissió massiva de bitllets de petits valors i prohibí, alhora, les emissions locals, que foren retirades de circulació.⁶

Ja veiem que són tres moments en els que es produeixen iniciatives de caràcter municipal, però que tant la moneda emesa com la seva funcionalitat com l'espai temporal d'ús són ben diferents. Prescindint del tercer cas, que queda fora de la nostra cronologia d'estudi, analitzarem amb més deteniment les dues primeres etapes.

LA MONEDA LOCAL. SEGLES XIII-XVII

La documentació relativa a la moneda local municipal dels segles XIII-XVII és bastant escassa. Hi ha moltes poblacions per a les quals disposem només de les monedes con a única evidència de les encunyacions. Les fonts més habituals són els manuals d'acords dels municipis, però fins i tot quan hi ha dades d'aquesta procedència, solen ésser molt fragmentàries i molt poc explícites. Aquesta situació de precarietat documental es produeix especialment en les primeres etapes, quan les monedes locals devien ésser considerades, en alguns casos, com a simples vals d'ús interior. Més endavant les emissions prenen més importància, hi comencen a haver llicències reials i la documentació esdevé més copiosa. Es passa també del valor pugesa o quart de diner al diner. Paral·lelament millora la qualitat tècnica tant del gravat com de la factura. Així, als primers temps les monedes solen ésser incuses, és a dir encunyades d'una sola cara i amb un sol encuny, d'altres són tosques peces de plom o bé simples contra-

6. Aquestes emissions han estat catalogades, amb una introducció interpretativa per Antoni Turró, *El paper-moneda català, 1936-1939*, Barcelona, 1982.

marques sobre monedes de coure en circulació. Vers el segle XV s'imposa l'aram com a metall d'encunyació, la fabricació amb dos encunys i les estampes acurades. Diners com els de Vic o Girona, per exemple, arriben a tenir una qualitat homologable a la de les monedes de curs general.

Cal tenir present que els numeraris locals no eren pas un circulant destinat a cobrir tota la demanda monetària sinó que complementaven únicament la franja dels petits valors. En la franja alta seguien circulant les monedes de curs general d'or i de plata.

La moneda local sorgeix a finals del segle XIII a partir de dos nuclis d'iniciatives gairebé sincròniques. D'una banda, unes concessions del comte d'Urgell Ermengol X (1267-1314) donades a diferents particulars per a batre moneda de pugeses a Agramunt, Balaguer i probablement encara a altres llocs que no s'han pogut documentar. D'altra banda, les concessions del rei Jaume II (1291-1327) per a batre també pugeses, donades a la ciutat de Lleida, abans del 1299 i que estengué en aquest any a dues altres poblacions reials Cubells i Camarassa.

Observem que mentre el comte d'Urgell concedeix llicències a particulars, el rei les dóna als consells municipals. L'actuació a favor de particulars la manté el rei Alfons III (1327-1336), també comte d'Urgell, bé que sembla que en aquest sentit actua més com a comte d'Urgell que com a rei. Efectivament, quatre de les cinc concessions, que donà per a batre moneda entre el 1328 i el 1331, se situen en poblacions del comtat i en dos dels casos representen una continuïtat en poblacions que ja emetien per les donacions del comte Ermengol; Agramunt i Balaguer. Només una de les concessions d'Alfons es refereix a una població reial: la que donà a un ciutadà d'Almenar. Les dues restants foren Ager i Ponts.

Les concessions dels comtes d'Urgell i després del rei Alfons semblen respondre a la necessitat de compensar econòmicament diferents magnats adinerats, que amb els seus fons havien sostingut les llavors eixutes arques dels comtes urgellesos. És evident, però, que aquestes llicències no s'haurien pogut donar o bé no s'haurien perpetuat després, si no s'haguessin donat les circumstàncies convenients per a fer la iniciativa rendible i necessària. Cal cercar, doncs, la raó que feia necessari el numerari local en una zona molt concreta de la Catalunya del segle XIII: l'entorn de la ciutat de Lleida i la propera zona sud del comtat d'Urgell. Aquesta explicació ens ha de justificar també les concessions de Jaume II a Lleida, Cubells i Camarassa.

Al nostre entendre, la necessitat d'un numerari complementari de petits divisors sorgeix en una zona, on hi havia nombrosos mercats en els quals es negociaven els productes agropecuaris, tant a l'engròs com a la menuda i on, per tant, calia emprar petit numerari. Lleida era dins l'àrea de circulació del diner jaquès o aragonès, mentre que el comtat d'Urgell tenia moneda pròpia. Per tant, eren dues zones, on no hi corria, en principi, el diner de Barcelona que cobria el circulant de la resta de Catalunya. Per poder discernir si hi havia o no penetració del barceloní, caldria fer unes anàlisis de circulació prou exhaustives, però podem partir de la base que no eren territoris propis de la seva circulació. Ni a l'Aragó ni al comtat d'Urgell les emissions eren abundants, però, a més, feia molt de temps que no s'emetien divisors o mitjos diners. D'altra banda, el diner jaqués i a voltes també l'urgellès, valien 1,5 vegades 1 diner de Barcelona. Tenim, doncs, un valor en circulació que val 1,5 diners i ens manquen, encara, mitjos diners. Una emissió complementaria de quarts de diner o pugeses, amb un valor proper al mig diner barceloní, era la solució adient. Així, ho va entendre la comtessa d'Urgell Teresa d'Entença (1314-1328), emetent pugeses a Balaguer com a complement dels diners comtals urgellesos i així ho devien justificar els que demanaren les concessions de pugeses a Lleida en temps de Jaume II i com a complement del diner jaquès o aragonès. Que els divisors eren necessaris i complien una missió ho justifica prou la seva emissió ininterrompuda que a Lleida, per exemple, s'allarga fins a finals del segle XVI i que quan cessa és per canviar a l'emissió de diners locals.

Però el que havia estat el problema d'una zona de Catalunya va acabar per ésser un conflicte general quan la ciutat de Barcelona va deixar d'emetre diners de billó a finals del segle XIV i mantingué només les encunyacions d'or i plata, de valors molt alts: 12 diners el ral de plata i 11 rals el florí d'or. Tot i que assajaren de suplir la manca de moneda menuda amb l'emissió de divisors del ral de plata, fins arribar al sisè de ral que equivalia a dos diners, no cobrien prou bé la franja més petita, mancant els diners i els mitjos diners.

Ja hem explicat en altre lloc la causa d'aquest estroncament de l'encunyació dels diners. La seva fabricació havia deixat d'ésser rendible i hom n'hauria d'haver rebaixat el contingut de fi i, en conseqüència, la paritat amb les altres monedes, una tendència general i, de fet, inevitable en tot el context europeu. Però si la valoració del diner disminuïa, automà-

ticament queien els ingressos dels perceptors de censos, deute de la ciutat de Barcelona i altres compromisos antics, que sempre s'havien establert prenent com a referent el diner o bé els seus múltiples, el sou i la lliura. Hi havia, per tant, forts interessos en mantenir com fos la integritat en el valor del diner, especialment en el poderós sector de la Biga, constituït per famílies enriquides d'antics comerciants i que ara vivien com a rendistes.⁷

La pervivència de la manca d'alimentació monetària de moneda menuda feu perviure les emissions allà, on havien començat ja als segles anteriors. Així, Lleida, Camarassa, Agramunt, Balaguer i Ponts van fent noves emissions. Moltes altres poblacions catalanes s'afegiren, però a la nòmina dels tallers emissors a partir d'un fet que en facilità l'extensió a tot el territori català. Ens referim a la Guerra Civil Catalana del segle XV (1462-1472).

Durant la contesa, tant el rei Joan II com els seus opositors elegits per la Generalitat en revolta, Enric de Castella, Pere de Portugal i Reiner d'Anjou, hagueren d'improvisar sovint tallers monetaris en els llocs que dominaven o en ciutats assetjades que no podien rebre moneda de l'exterior. Recordem, per exemple, el cas de Girona on, durant el setge, el seu capità Pere de Rocabertí hi feu batre diners de billó i també florins d'or. Un cop acabada la guerra, moltes d'aquestes poblacions demanaren i aconseguiren del rei Joan II el dret de poder continuar fent emissions de petita moneda. Aquests són, si més no, els casos de poblacions com ara Cervera, Igualada, Manresa, Tàrraga, Tortosa, Tarragona, Girona, Vic, La Seu d'Urgell o Terrassa, segurament entre d'altres. En alguns casos, com per exemple a Tortosa, aquesta concessió consta ja en els acords per la capitulació de la ciutat.

En aquesta segona etapa, les emissions no són ja de quarts de diner o pugeses sinó de diners. La raó és clara: el diner valia força menys al segle XV del que havia valgut al segle XIII: la paritat amb el croat o ral de plata havia passat de 1 a 12 a 1 a 18 i cap a finals del segle XV ja passaria de 1 a 24. És per això que la pugesa s'havia convertit en un valor excessivament petit i ara la franja de la petita moneda la podia cobrir bé el diner. Només Lleida seguí amb la seva tradicional emissió de pugeses, però en

7. Vegeu, M. Crusafont, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989, p. 152-158. Per a una visió interpretativa i de conjunt sobre la moneda catalana, vegeu M. Crusafont, *Història de la moneda catalana, interpretació i criteris metodològics*, Barcelona, 1996.

demanar i assolir el 1599 la seva substitució pels diners de billó exposava clarament que llavors la pugesa havia esdevingut una moneda obsoleta.

Cal dir, d'altra banda, que aquelles poblacions dels temps dels comtes d'Urgell, on s'hi havien fet batiments en mans de particulars, aviat varen assolir de municipalitzar les emissions i que les concessions posteriors sempre varen ésser donades als ens municipals. La moneda local era ja, al segle XV i segurament des de molt abans, plenament una qüestió que afectava exclusivament als municipis.

La persistència de la necessitat de petit numerari i l'extensió de les iniciatives a nuclis de població escampats per tot Catalunya produí una ràpida proliferació de les iniciatives encunyadores. Moltes poblacions, esperonades per l'exemple d'altres i davant d'un problema de manca de moneda menuda que no depenia d'elles, sol·licitaren i obtingueren concessions per a poder encunyar. El rei Ferran II, els seus lloctinents i altres autoritats en varen concedir, per exemple a Bagà (1479), Girona (1481), Talarn (1482), Vilafranca del Penedès (1482), Palamós (1483), L'Albi (1484), Aitona (1484), Sant Feliu de Guíxols (1484), Sant Celoni (1485) o Perpinyà (1495). Encara els sobirans de la casa d'Àustria o altres autoritats del seu temps, anaren renovant moltes d'aquestes concessions i n'atorgaren a d'altres poblacions: Puigcerdà (1514), La Selva del Camp (1521), La Vall d'Aran (1525), Gratallops (1562), Bellpuig (1563), Banyoles (1599), Granollers (159), Solsona (1599), Riudoms (1611) o Alcover (1626).

Amb tot, no tenim pas, ni de bon tros, la nòmina completa de les poblacions emissores, que arriben a prop de setanta, perquè cal afegir-hi les que es mantenien des del temps de les pugeses, d'altres que tenien concessions del temps de Joan II i moltes altres, finalment, per a les quals ens manca l'evidència documental de la concessió.

A la vista de l'eficàcia de la resposta dels consells municipals davant un problema de tanta alçada com la manca d'alimentació monetària s'imposa la idea que hi ha d'haver factors favorables que expliquin la seva capacitat de reacció. Aquest fet és encara més destacable, si observem que en altres regnes de la Corona Catalano-Aragonesa com per exemple el d'Aragó, tingueren problemes pràcticament iguals i, en canvi, només en la zona limítrofa, en l'actual Franja, uns pocs municipis decidiren emprendre iniciatives semblants, sens dubte animades pels bons resultats observats en les properes poblacions catalanes.

La manca de moneda menuda per als mercats i els petits intercanvis quotidians era un veritable problema social. Tanmateix, no s'haurien obert solucions alternatives, si els ajuntaments no haguessin estat veritables representants de la gent, que patia aquestes disfuncions. Entrem així en una qüestió prou interessant: la del sistema electiu en la designació dels paers i consellers, del recurs a l'assemblea de caps de casa en situacions greus, en definitiva, en les àmplies franqueses que tenien la major part dels municipis catalans. És això el que els donava una gran capacitat d'iniciativa en situacions difícils com la que comentem. Cal remarcar, que la major part de les poblacions catalanes que emeteren moneda eren de domini reial. Aquestes eren, sens dubte, les que tenien més àmplies franqueses i per això molt municipis feren grans esforços pecuniaris per deslliurar-se dels jous feudals i esdevenir poblacions de domini reial.

Els que necessitaven la moneda, petits comerciants, però també ramaders o pagesos, es convertien en els actors de la solució de recanvi de la moneda municipal en esdevenir representants del poble al seu municipi. Podem dir, doncs, que oferta i demanda eren molt a prop i és aquest mateix fet el que permeté el bon funcionament i pervivència de la moneda local. Responia a una necessitat i, per aquesta mateixa raó, hom procurava de garantir-ne el bon funcionament. Les claus de l'èxit de la moneda municipal creiem, que es troben en el compliment estricte de les condicions següents:

- 1.- Oferir una garantia de reemborsament.
- 2.- Emetre un volum limitat i equilibrat.
- 3.- Prendre mesures eficients i ràpides davant les falsificacions.

El primer punt és cabdal per crear la confiança necessària en el circulant municipal. La moneda medieval i també una bona part de la de l'Edad Moderna era moneda-valor. La seva taxació responia al seu contingut d'or o argent. La moneda municipal, en canvi, no era més que una peça de llautó, plom o aram, sense valor intrínsec. S'havia de garantir el valor d'una altra forma per a poder sostenir el seu crèdit. Malgrat la precarietat de les informacions documentals, podem gairebé assegurar que tots els municipis crearen el mecanisme adient. De les trenta-tres poblacions més ben documentades, tenim vint casos en els que es prenen mesures en aquest sentit, cosa que permet suposar que era un costum general. Les poblacions establien una Taula per al canvi de les monedes municipals, on es podia fer la permuta entre la moneda local i el numerari de curs general d'or o bé de

plata. Per als residents al municipi hi havia una limitació: el canvi només es feia a partir d'un determinat volum de diner. Per als no residents el canvi es feia per a qualsevol quantitat. D'aquesta manera no es perjudicava als que, ocasionalment, adquirien o venien productes a la població i rebien una part de numerari local que no els seria útil fora de la població.

Pel que fa als volums, hi havia, també, un estricte control. Es decidia a cada emissió la quantitat a emetre i fins ens consten mesures de sangrat si el circulant semblava en algun moment excessiu i això podia produir una pèrdua del seu valor.

Les falsificacions, finalment, foren una preocupació constant per als municipis emissors. D'una banda, tenien l'avantatge de poder reaccionar amb rapidesa, retirant les monedes en circulació i substituint-les per altres d'estampa diferent, desarborant així la possibilitat de què se seguís incorporant moneda falsa. D'altra banda, però, tenien l'inconvenient que el numerari local, tècnicament prou senzill, era fàcil de falsificar. Hi ha moments de desànim davant la reiteració de les falsificacions. A Reus, per exemple, arriben a dir que no faran moneda mai més, perquè sempre l'acaben per falsificar. Uns anys més tard, però, les emissions es reprenen, perquè són necessàries. En altres casos, el municipi s'ha de fer càrrec d'una part de les peces falses i assumir les pèrdues de l'operació.

Actuant, doncs, positivament en els tres aspectes assenyalats, la moneda local municipal fou un numerari de reforç i una solució descentralitzada, que cobrí les necessitats de moneda menuda entre els segles XIII i XVII. Ja hem explicat les causes de la seva aparició i caldrà ara explicar les que provocaren la seva extinció. Abans, però cal esmentar a un fet complementari, que estimulava, també, les encunyacions locals: els guanys que el municipi hi podia tenir, si l'emissió no era especialment entrebancada per les falsificacions. D'una banda, el municipi emissor no havia de pagar drets d'encunyació. El beneficiari de l'operació era sempre el mateix municipi. D'altra banda, totes les monedes perdudes o dispersades i, per tant, no presentades al canvi en l'operació final de recollida se sumaven als beneficis de l'operació. Un darrer aspecte positiu per als municipis emissors residia en la part creditora que els suposava cada emissió. Mentre un volum determinat de moneda era en circulació, la quantitat de diner equivalent esdevenia una xifra de crèdit pel municipi, que podia així salvar dificultats transitòries de tresoreria.

De tota manera, difícilment els municipis haurien pogut emprar aquest recurs d'ingressos i de crèdit que era la moneda local, si no s'haguessin donat les circumstàncies que la feien necessària. Ens ho demostra, d'alguna manera, el mecanisme pel qual la moneda municipal va entrar en crisi i es produí la seva desaparició a principis del segle XVII i, en concret, des del 1612. Des del 1600, la ciutat de Barcelona llançà una àmplia operació de sanejament monetari, drenant la moneda feble, rebaixant el ral de plata a fi de dissuadir-ne l'exportació i llançant, finalment, una moneda menuda abundant i amb contingut de plata. Aquestes operacions coincideixen i en part en poden ésser conseqüència,

dels primers excessos detectats en les emissions locals. Efectivament, alguns tallers, com ara Perpinyà, Girona o Banyoles, amb l'esquer dels guanys immediats, s'havien llançat a emissions excessives, ultrapassant en molt les xifres autoritzades i allò que la prudència aconsellava. La resposta de Barcelona, posant en el mercat una moneda menuda suficient en volum i amb contingut de plata, va desplaçar d'immediat els numeraris locals que la gent rebutjava. El crèdit superior de la moneda barcelonina, l'anomenat ardit o peça de dos diners, ensorrà els numeraris locals que s'hagueren de reemborsar amb greus pèrdues. Des que, el 1612, es llançaren els primers ardots barcelonins, només Reus i Bellpuig, i encara aquest darrer poble amb prou problemes, intentaren mantenir les seves emissions.

Des del 1612 hi ha, doncs, un parèntesi, que no es clou fins a una altra etapa de emissions descentralitzades, però de característiques ben diferents: la de la Guerra dels Segadors.

LA MONEDA DESCENTRALITZADA DE LA GUERRA DELS SEGADORS

En formalitzar-se el govern republicà a Catalunya arran de l'aixecament de l'any 1640, Barcelona i la Generalitat varen crear un organisme paritari per a la fabricació i control de la moneda catalana, l'anomenada setzena de monedes o setzena de la seca. Aquest organisme acordà de llançar al mercat uns tipus monetaris ben diferents dels emesos fins llavors. D'una banda, grosses peces de plata de cinc rals i de dos rals i mig, en lloc dels rals simples o dels mitjos rals emesos fins llavors. D'altra banda peces de sis diners de billó, en lloc dels diners i els ardots o peces de dos diners.

Uns mesos més tard, vint-i-set altres poblacions catalanes es posaren a emetre aquestes noves monedes, seguint exactament els paràmetres de les monedes barcelonines, tant de plata com de billó i canviant-ne només les llegendes i/o les heràldiques del revers, que incloïen al·lusions a la població emissora.

És evident que cap d'aquests fets fou espontani ni improvisat sinó que responien a causes ben concretes i a una coordinació prèviament establerta.

L'emissió de múltiples de plata es feia per alimentar el mercat d'uns múltiples d'ús habitual i que fins llavors havien proveït els tallers monetaris castellans. Un flux que la guerra havia estroncat totalment.

Els múltiples de sis diners o sisens, cercaven la substitució del ral de plata, per un altre valor intermedi (equivalia a $\frac{1}{2}$ de ral) amb un considerable percentatge de fiduciari, és a dir, amb un contingut d'argent força per sota del que li correspondria, segons el valor assignat de circulació. D'algun manera es pretenia fer un pas més en la introducció de monedes amb valor feble després de l'èxit de l'ardit.

En aquesta empresa, Barcelona, des de sempre responsable de l'emissió de la moneda catalana i de la setzena de moneda, que ara n'havia assumit la responsabilitat, cercà la complicitat i el suport dels ajuntaments capaços de sustentar aquesta política amb la finalitat de fer aflorar tota la plata possible, en un moment en què s'havia estroncat el flux castellà. És per això que les autoritats monetàries s'esforçaren especialment en exportar el model monetari d'argent i a dissuadir l'emissió de billó, fos en sisens fos en diners.

Conseqüència d'això, les poblacions d'Agramunt, Argentona, Balaguer, Banyoles, Berga, Besalú, La Bisbal d'Empordà, Camprodon, Cervera, Figueres, Girona, Granollers, Igualada, Lleida, Manresa, Mataró, Olot, Puigcerdà, Terrassa, Vic i Vilafranca del Penedès, en total vint-i-dues poblacions catalanes, varen emetre numerari de plata en peces de cinc rals i cinc sous (dos rals i mig) i amb les mateixes característiques que la moneda barcelonina pel que fa al contingut d'argent, el pes i l'estampa de l'anvers. Consten nombroses decisions de la Generalitat o del municipi de Barcelona autoritzant-ne el batiment i en alguns casos desviant les iniciatives inicials envers el billó cap a l'encunyació de moneda de plata.

Les dificultats en el proveïment de l'argent i l'evidència de la superior rendibilitat del billó induïren aviat molts d'aquests tallers a derivar una part almenys de la producció cap a l'emissió de diners i sisens. Així, ho

feren Besalú, Girona, Manresa, Tàrrrega, Terrassa i Vilafranca, entre els que ja batien moneda de plata, i els de Bellpuig, Caldes de Montbui, Sanahuja, Solsona i Valls, entre els que s'afegiren a l'iniciativa, però directament batent únicament billó. D'altres que batien plata complementaren l'emissió de billó, però no passen sisens sinó en diners. Aquests són els casos d'Agramunt, Camprodon, Cervera, Lleida, Olot, Puigcerdà, Solsona, Tàrrrega, Vic. Hi ha finalment el cas d'Oliana, que baté únicament diners de billó. Pel que fa a Perpinyà, la seva incorporació a les emissions no es pogué dur a terme fins el 1644, ja que fins llavors havia estat ocupada per les tropes castellanès. Ara iniciarà les encunyacions batent únicament billó i aram en diners i els seus múltiples.

És important deixar clar que la plata en peces de cinc rals i cinc sous i el billó en sisens són monedes, que tenen un caràcter completament diferent que les pugeses o diners municipals emesos en l'etapa anterior. Aquestes peces múltiples, fossin del taller que fossin, tenien curs general a tot Catalunya. No tenien, doncs, com les del període anterior un àmbit de circulació limitat, local. Si que eren, però, d'emissió descentralitzada i els municipis els ens emissors. L'exacte compliment d'uns pesos, d'uns continguts d'argent i d'unes característiques formals evidencien la coordinació de la iniciativa. Només es poden assimilar a les monedes locals de l'etapa anterior els diners de billó, que també emeten ara alguns municipis.

L'emissió descentralitzada durà molt poc. Els estaments republicans varen veure amb bons ulls, que els municipis emetessin pel seu compte moneda de plata, però adoptaren una actitud molt diferent, quan es començaren a generalitzar les encunyacions de sisens de billó.

L'aparició de moneda forana de billó podia comprometre l'equilibri monetari, si s'hipertrofiava en excés el circulant amb fort accent fiduciari. D'altra banda, un cop s'hagueren establert els lligams sobirans amb els monarques francesos, els estaments catalans podien témer que els municipis cerquessin la manera d'obtenir llicències d'encunyació directament del rei o dels seus representants i, per tant, al marge de la seva vigilància i control. Novament apareixia l'amenaça d'un circulant excessiu, segons el que havia succeït als inicis del segle XVII.

D'altra banda, les poblacions emissores es trobaven fortament pressionades per una càrrega fiscal cada cop més difícil de suportar i que era una conseqüència directa dels esforços financers per al sosteniment de

l'exèrcit. És per això que feien el possible per a poder batre moneda de la forma més rendible a fi d'ajudar-se econòmicament.

Els interessos divergien. El mes de febrer de 1642 la ciutat de Barcelona i els responsables de la moneda catalana assoliren, que el virrei Brezé, tot just arribat a la ciutat, dictés una prohibició total d'emissió de moneda als tallers municipals i solament deixava la porta oberta a aquells, que tinguessin llicències anteriors. Això tancava totalment la porta a la moneda de plata i als múltiples de billó i només deixava un marge de maniobra als tallers, que tenien llicència perpètua de batiment de diners, un privilegi que només havien obtingut unes poques poblacions. Es tractava d'un canvi brusc d'orientació en la política monetària, un veritable cop de timó que en molts casos agafà desprevinguts a molts municipis, equipats amb nova maquinaria i amb metall preparat per a encunyar. Això feu, que es produïssin tota mena de resistències i fins d'encunyacions amb data endarrerida. Malgrat tot, les crides prohibitòries es varen reiterar, la plata es va deixar pràcticament d'emetre fora de Barcelona i en pocs anys s'assolí de centralitzar novament la producció. Amb escasses excepcions, l'any 1643 pràcticament s'havia liquidat del tot el model descentralitzat, que havia durat escassament un any i mig.

Molts tallers forans es varen veure obligats a recollir i reemborsar el seu numerari de sisens i diners, desacreditats per les prohibicions. Malgrat tot la plata continuà en circulació fins al final de la guerra. No cal dir, que tot plegat donà fortes pèrdues als municipis. Malgrat que les autoritats barcelonines s'empararen en l'autoritat del virrei, algunes d'elles no acceptaren pas aquesta justificació i s'arregleraren al final de la contesa amb els que volgueren passar comptes amb la ciutat.

CONCLUSIÓ

Les dues etapes emissores protagonitzades pels municipis tenen unes característiques prou diferenciades. Les motivacions foren també diferents i els períodes de durada igualment ben dispar. En tots dos casos es fa palesa, però, la capacitat dels municipis per a prendre resolucions d'importància, tant des del punt de vista tècnic com de la transcendència econòmica. La moneda local de l'etapa primera (segles XIII-XVII) és un fet important a tenir molt present en voler fer interpretacions des de l'òptica de la histò-

ria econòmica del període. Pel que fa al breu assaig de la Guerra dels Segadors, té un gran interès com a assaig d'una articulació territorial del país basat en una xarxa de centres decisius que s'adaptaven, però a unes directrius comunes eixides de les autoritats monetàries de la República catalana, una institució que es mantingué a nivell pràctic al llarg de tota la guerra i no les setmanes escasses que li donen de vida molts historiadors.

En tots dos casos la política monetària fou menada des dels municipis amb tota correcció i només detectem una desviació de les directrius marcades per l'ortodòxia monetària en algunes poblacions i en un moment molt concret: els primers anys del segle XVII. Pel que fa a la Guerra dels Segadors, és evident que els problemes monetaris que s'arribaren a crear al final de la contesa no tenen res a veure amb el breu període de descentralització sinó a un conjunt d'altres qüestions, entre les quals destaca l'excessiva emissió barcelonina dels darrers anys de la guerra combinada amb un dràstic rebaix del contingut d'argent del sisè.

Els models monetaris descentralitzats foren, doncs, solucions vàlides, operatives i ben conduïdes, que reflecteixen, un cop més, la superioritat organitzativa dels municipis catalans abans de la desnaturalització que es derivà del desastre de 1714 i la Nova Planta. Un aspecte més de la capacitat dels catalans per a resoldre els seus problemes econòmics tot i ésser immersos en el desballestat i sempre ruïnós imperi espanyol.